

BÁO CÁO TỔNG KẾT ĐỀ TÀI

**ĐÁNH GIÁ TỔNG HỢP TÀI NGUYÊN,
ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, MÔI TRƯỜNG,
KINH TẾ - XÃ HỘI NHẪM ĐỊNH HƯỚNG
PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG KHU VỰC BIÊN GIỚI
PHÍA TÂY TỪ THANH HÓA ĐẾN KON TUM**

**Mã số: Đề tài độc lập cấp nhà nước
KHCN 2001-2003**

**THỦ TRƯỞNG CƠ QUAN CHỦ TRÌ
Hiệu trưởng**

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI

GS. TS. Trần Nghi

ĐỀ TÀI ĐỘC LẬP CẤP NHÀ NƯỚC

**ĐÁNH GIÁ TỔNG HỢP TÀI NGUYÊN,
ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, MÔI TRƯỜNG,
KINH TẾ - XÃ HỘI NHẪM ĐỊNH HƯỚNG
PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG KHU VỰC BIÊN GIỚI
PHÍA TÂY TỪ THANH HÓA ĐẾN KON TUM**

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI:	GS. TS. TRẦN NGHI
PHÓ CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI:	PGS. TS. Nguyễn Hoàn PGS. TS. Trương Quang Hải
THƯ KÝ ĐỀ TÀI:	TS. Nguyễn Văn Vượng TS. Đặng Văn Bào TS. Đặng Mai

NHỮNG NGƯỜI THỰC HIỆN

KS. Lê Huy Cường, PGS. TS. Trần Trí Dồi, TS. Nguyễn Văn Đản, PGS. TS. Trần Kim Đỉnh, Ths. Nguyễn Thu Hà, TS. Lưu Đức Hải, TS. Đậu Hiến, TS. Lưu Đức Hồng, PGS. TS. Nguyễn Cao Huân, TS. Nguyễn Hữu Khải, Ths. Nguyễn Thanh Lan, TS. Hoàng Trọng Lập, PGS. TS. Phạm Trung Lương, TS. Chu Văn Ngợi, CN. Phạm Đức Quang, Ths. Vũ Xuân Thanh, Ths. Đinh Xuân Thành, PGS. TS. Mai Trọng Thông, Ths. Nguyễn Minh Thuyết, TS. Nguyễn Văn Toàn, PGS. TS. Nguyễn Ngọc Trường, KS. Đặng Trung Tú, PGS. TS. Nguyễn Văn Tuấn

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC TỰ NHIÊN

BỘ KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ

TÓM TẮT BÁO CÁO ĐỀ TÀI

**ĐÁNH GIÁ TỔNG HỢP TÀI NGUYÊN,
ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, MÔI TRƯỜNG,
KINH TẾ - XÃ HỘI NHẪM ĐỊNH HƯỚNG
PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG KHU VỰC BIÊN GIỚI
PHÍA TÂY TỪ THANH HÓA ĐẾN KON TUM**

Mã số: Đề tài độc lập cấp nhà nước
KH-CN 2001-2003

THỦ TRƯỞNG CƠ QUAN CHỦ TRÌ
Hiệu trưởng

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI

GS. TS. Trần Nghi

HÀ NỘI, 2004

ĐỀ TÀI ĐỘC LẬP CẤP NHÀ NƯỚC

**ĐÁNH GIÁ TỔNG HỢP TÀI NGUYÊN,
ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, MÔI TRƯỜNG,
KINH TẾ - XÃ HỘI NHẪM ĐỊNH HƯỚNG
PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG KHU VỰC BIÊN GIỚI
PHÍA TÂY TỪ THANH HÓA ĐẾN KON TUM**

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI:	GS. TS. TRẦN NGHI
PHÓ CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI:	PGS. TS. Nguyễn Hoàn PGS. TS. Trương Quang Hải
THƯ KÝ ĐỀ TÀI:	TS. Nguyễn Văn Vượng TS. Đặng Văn Bào TS. Đặng Mai

NHỮNG NGƯỜI THỰC HIỆN

KS. Lê Huy Cường, PGS. TS. Trần Trí Dồi, TS. Nguyễn Văn Đản, PGS. TS. Trần Kim Đỉnh, Ths. Nguyễn Thu Hà, TS. Lưu Đức Hải, TS. Đậu Hiến, TS. Lưu Đức Hồng, PGS. TS. Nguyễn Cao Huân, TS. Nguyễn Hữu Khải, Ths. Nguyễn Thanh Lan, TS. Hoàng Trọng Lập, PGS. TS. Phạm Trung Lương, TS. Chu Văn Ngợi, CN. Phạm Đức Quang, Ths. Vũ Xuân Thanh, Ths. Đinh Xuân Thành, PGS. TS. Mai Trọng Thông, Ths. Nguyễn Minh Thuyết, TS. Nguyễn Văn Toàn, PGS. TS. Nguyễn Ngọc Trường, KS. Đặng Trung Tú, PGS. TS. Nguyễn Văn Tuấn

MỞ ĐẦU

Theo quan điểm phát triển bền vững và quy hoạch môi trường, Việt Nam đang đứng trước những thử thách lớn. Một đất nước nghèo, điểm xuất phát quá thấp, lại bị hai cuộc chiến tranh tàn phá, nền kinh tế và môi trường đã đặt ra hàng loạt vấn đề cần giải quyết. Tuy nhiên, nếu quá vội vàng trong việc áp dụng các giải pháp chính sách đầu tư, đổi mới mà thiếu quy hoạch kinh tế - xã hội và môi trường theo quan điểm phát triển bền vững trên cơ sở nghiên cứu một cách khoa học và hệ thống thì tất yếu sẽ dẫn đến những hậu quả đáng tiếc. Hậu quả đó là có thể có lợi kinh tế trước mắt nhưng sẽ có hại lâu dài, nền kinh tế sẽ suy thoái khi phát triển quá ngưỡng chịu đựng của môi trường.

Nhận thức của chủ nhiệm đề tài này là phải lấy quan điểm tiếp cận hệ thống làm tư tưởng chủ đạo để giải quyết các mối quan hệ nhân quả từ các hệ thống tự nhiên kinh tế - xã hội cấp thấp và liên kết các hệ thống đó với nhau tạo thành một hệ thống tổng hòa cấp cao hơn, bền vững trước mắt và càng bền vững trong quá trình phát triển lâu dài.

Vì vậy, để có cơ sở lý luận và thực tiễn về mô hình phát triển bền vững của nước ta nói chung và vùng núi biên giới Việt - Lào nói riêng, Bộ Khoa học Công nghệ đã phê duyệt đề tài độc lập cấp Nhà nước: **“Đánh giá tổng hợp tài nguyên, điều kiện tự nhiên, môi trường, kinh tế - xã hội nhằm định hướng phát triển bền vững khu vực biên giới phía tây từ Thanh Hóa đến Kon Tum”**, theo quyết định số 1583/QĐ - BKHCNMT và giao cho Trường Đại học Khoa học Tự nhiên, Đại học Quốc gia Hà Nội là cơ quan thực hiện, GS. TS Trần Nghi làm chủ nhiệm.

1. Mục tiêu của đề tài

- *Đánh giá hiện trạng điều kiện tự nhiên, tài nguyên, môi trường, kinh tế - xã hội, những mặt mạnh đúng hướng và những tồn tại theo quan điểm phát triển bền vững.*
- *Xây dựng luận cứ khoa học và đề xuất mô hình quy hoạch định hướng phát triển bền vững các huyện biên giới từ Thanh Hóa đến Kon Tum lấy hai huyện Hướng Hóa và Kỳ Sơn làm trọng điểm.*

Các mục tiêu cụ thể

- *Định hướng khai thác hợp lý và tái tạo nguồn tài nguyên thiên nhiên và nguồn nhân lực trong địa bàn các huyện biên giới nhằm mục tiêu xóa đói giảm nghèo đối với các dân tộc ít người vùng sâu vùng xa.*

- Từng bước nâng cao dân trí, rút ngắn khoảng cách chênh lệch về trình độ văn hóa, khoa học kỹ thuật, kinh tế xã hội và cơ sở hạ tầng giữa miền xuôi và miền ngược.
- Các cộng đồng người dân tộc miền núi được đào tạo để từng bước trở thành những cộng đồng dân tộc mới, văn minh có năng lực làm chủ đất rừng theo mô hình kinh tế sinh thái bền vững.
- Đề xuất các mô hình kinh tế - sinh thái và các giải pháp phát triển bền vững
- Thành lập bản đồ quy hoạch định hướng phát triển bền vững tỷ lệ 1/250.000 đối với toàn vùng nghiên cứu và tỷ lệ 1/50.000 đối với 2 huyện Kỳ Sơn và Hướng Hóa.

2. Phạm vi nghiên cứu

Theo địa giới hiện nay, địa bàn nghiên cứu bao gồm 27 huyện biên giới thuộc 8 tỉnh:

Tỉnh Thanh Hóa bao gồm 5 huyện: Mường Lát, Quan Hóa, Quan Sơn, Lang Chánh, Thường Xuân.

Tỉnh Nghệ An bao gồm 6 huyện: Quế Phong, Kỳ Sơn, Tương Dương, Con Cuông, Anh Sơn, Thanh Chương.

Tỉnh Hà Tĩnh bao gồm 3 huyện: Hương Sơn, Vũ Quang, Hương Khê.

Tỉnh Quảng Bình bao gồm 5 huyện: Tuyên Hóa, Minh Hóa, Bố Trạch, Quảng Ninh, Lệ Thủy.

Tỉnh Quảng Trị bao gồm 2 huyện: Hướng Hóa, Đa Krông.

Tỉnh Thừa Thiên Huế bao gồm 1 huyện: A Lưới

Tỉnh Quảng Nam bao gồm 2 huyện: Hiên (Huyện Hiên đã được tách thành hai huyện Tây Giang và Đông Giang theo nghị định 72/2003/NĐ-CP ngày 20 tháng 6 năm 2003 của chính phủ) và Nam Giang.

Tỉnh Kon Tum bao gồm 3 huyện: Đak Glei, Ngọc Hồi, Sa Thầy.

3. Các cơ quan phối hợp thực hiện đề tài

- Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn
- Viện Kinh tế Sinh thái

- Viện Quy hoạch và Thiết kế Nông nghiệp
- Viện Nghiên cứu Phát triển Du lịch
- Viện Chiến lược Phát triển, Bộ Kế hoạch và Đầu tư
- Viện Địa lý, Viện Khoa học và Công nghệ Việt Nam
- Viện Địa chất, Viện Khoa học và Công nghệ Việt Nam
- Cục Địa chất và Khoáng sản Việt Nam
- Liên đoàn Địa chất Thủy văn và Địa chất Công trình Miền Bắc
- Ban Biên giới Chính phủ, Bộ Ngoại giao
- Viện Khí tượng - Thủy văn, Trung tâm Khí tượng Thủy văn
- Sở Khoa học Công nghệ, Sở Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, Sở Tài nguyên Môi trường của các tỉnh.
- Ủy ban Nhân dân các huyện biên giới từ Thanh Hóa đến Kon Tum.

4. Nội dung nghiên cứu

Đây là đề tài mang tính tổng hợp cao nên nguồn tài liệu cần thiết được thu thập phải đầy đủ, phong phú và đa dạng, bao gồm các dạng tài nguyên và môi trường tự nhiên đơn tính và các số liệu về kinh tế xã hội, dân cư và dân tộc. Vì vậy, trong quá trình thu thập số liệu, tập thể tác giả đã tiến hành theo các chuyên đề và nhóm chuyên đề sau đây:

a. Nhóm chuyên đề về điều kiện tự nhiên, tài nguyên và môi trường, bao gồm:

- Tài nguyên đất
- Tài nguyên nước
- Tài nguyên rừng
- Tài nguyên địa chất và khoáng sản, du lịch

b. Nhóm chuyên đề về kinh tế xã hội :

- Tài liệu về dân cư, dân tộc, tôn giáo, văn hóa và lịch sử
- Các số liệu về cơ cấu các ngành nghề, các hoạt động kinh tế nông nghiệp, công nghiệp, giao thông vận tải, đầu tư và xây dựng, thương

mai, cửa khẩu, bưu điện, các dịch vụ kinh tế theo từng huyện trong 10 năm trở lại đây.

c. Các tài liệu về tài nguyên du lịch :

+ Các điểm du lịch: Vườn Quốc gia, các di sản văn hóa thế giới (Thánh địa Mỹ Sơn, cố đô Huế), di sản thiên nhiên thế giới Phong Nha - Kẻ Bàng và các di tích văn hóa lịch sử được xếp hạng.

d. Các tài liệu về biên giới: Tọa độ mốc Quốc gia, ranh giới đường biên giới Việt Nam - Lào.

Báo cáo tổng kết đề tài được biên tập trên cơ sở 13 chuyên đề do các chuyên gia đảm nhiệm. Các chuyên đề là cơ sở khoa học để tập thể tác giả bổ sung và xây dựng thành một báo cáo tổng hợp hoàn chỉnh với nội dung gồm 364 trang phân lời, 43 hình vẽ, 11 bản đồ, 60 bảng, biểu và 177 tài liệu tham khảo được bố cục thành 6 chương, không kể mở đầu, kết luận.

Chương 1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên

Chương 2. Đánh giá hiện trạng tài nguyên thiên nhiên

Chương 3. Đánh giá tổng hợp kinh tế - xã hội

Chương 4. Cơ sở lý luận về phát triển bền vững

Chương 5. Định hướng phát triển bền vững

Chương 6. Các giải pháp nhằm phát triển bền vững

5. Kết quả đóng góp của đề tài

Về khoa học

- *Đã áp dụng thành công phương pháp tiếp cận hệ thống vào đánh giá hệ phức tạp gồm các yếu tố tự nhiên, môi trường, kinh tế-xã hội.*
- *Đã xây dựng được luận cứ khoa học nhằm mục tiêu định hướng phát triển bền vững trong điều kiện đặc thù miền núi biên giới Việt nam.*
- *Đánh giá được thế mạnh cũng như các mặt hạn chế về tài nguyên nguyên, điều kiện tự nhiên, môi trường, kinh tế-xã hội của khu vực biên giới phía tây từ Thanh Hóa đến Kon Tum.*

- *Xây dựng được các tiêu chí nhằm đảm bảo tính bền vững trong phát triển kinh tế xã hội của khu vực biên giới phía tây từ Thanh Hóa đến Kon Tum.*
- *Đã thành lập các bản đồ định hướng quy hoạch cho toàn vùng nghiên cứu ở tỷ lệ 1/250.000 và cho hai huyện Hướng Hóa và Kỳ Sơn ở tỷ lệ 1/50.000.*
- *Đã xây dựng được các mô hình lý thuyết về phát triển kinh tế xã hội của khu vực biên giới phía tây, đảm bảo tính bền vững, sự hài hòa giữa môi trường thiên nhiên và xã hội, bảo vệ được sự đa dạng sinh học.*
- *Đề xuất được các giải pháp tổng thể cho việc triển khai thực hiện mô hình.*
- *Góp phần hoàn chỉnh hồ sơ “Di sản thiên nhiên thế giới Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng (Quảng Bình).”*

Về đào tạo

Đã đào tạo được 3 thạc sỹ chuyên ngành Địa lý và Môi trường

6. Các công trình đã công bố liên quan

- *Đã xuất bản quyển sách “Di sản thiên nhiên thế giới – Vườn Quốc gia Phong Nha – Kẻ Bàng (Quảng Bình – Việt Nam)”*

Trong quá trình thực hiện, đề tài đã tổ chức nhiều lần hội thảo và đã nhận được nhiều ý kiến đóng góp của các chuyên gia trong các lĩnh vực liên quan.

Đề tài được tổ chức triển khai ở quy mô tổng hợp liên ngành không chỉ bao gồm các nhà khoa học trong phạm vi Đại học Quốc gia Hà Nội mà còn tập hợp một lực lượng các chuyên gia đầu ngành của các Viện nghiên cứu, các Trung tâm và các Trường Đại học khác thuộc cơ quan Trung ương và các tỉnh thuộc địa bàn nghiên cứu.

Sự thành công của đề tài được quyết định nhờ sự tạo điều kiện hết sức thuận lợi của lãnh đạo Vụ Quản lý khoa học Tự nhiên và Xã hội - Bộ Khoa học và Công nghệ, Ban Giám đốc Đại học Quốc gia Hà Nội, Ban Lãnh đạo Trường Đại học Khoa học Tự nhiên - Đại học Quốc gia Hà Nội, Ban Lãnh đạo Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia Hà Nội. Trong quá trình thực hiện đề tài, tập thể tác giả đã nhận được sự giúp đỡ và cộng tác nhiệt tình của Ủy ban nhân dân và các Sở, Ban, Ngành của 8 tỉnh : Thanh Hoá, Nghệ An, Hà Tĩnh, Quảng Bình, Quảng

Tri, Thừa Thiên Huế, Quảng Nam và Kon Tum. Ủy ban nhân dân của 27 huyện biên giới từ Thanh Hoá đến Kon Tum đã tạo điều kiện thuận lợi về cơ sở vật chất và tinh thần cho tập thể tác giả trong quá trình thu thập tài liệu, xử lý, điều tra bổ sung, hội thảo khoa học và viết các báo cáo chuyên đề, báo cáo tổng hợp.

Nhân dịp này Ban chủ nhiệm đề tài, tập thể tác giả và những người tham gia xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc nhất về sự giúp đỡ quý báu đó và xin được gửi tới các nhà lãnh đạo, các cơ quan, Bộ, Ngành từ Trung ương đến địa phương, các tập thể và cá nhân các nhà khoa học lời chúc sức khỏe, hạnh phúc, hợp tác và lời chào kính trọng.